



III IDAZTIA

Kanta-gaia.—Kontakizun arloan aurrera doa Enea, bere zorigaitzak eta itxas-zearko ibilte etxaiñesak edesturik. Troia errautsi ta ango ke-kiratsa iraungi ta itzalazten dan bitartean, Enea'k, Ida mendi oiñean, ango egur sagaratuekin ogei banakoko ontzidia eratu ta itxasora dagi. Ankise'ren esanez aterarik, goi-erantzunak eta aizeak nai duten bidez dabilta.—Trazi'ra iritxi ondoan, Enos uria jasoten dute; baiña Polidoro'ren illobian ikusten dituzten zantzu —mirtu odol-ixurlea ta barrenetiko aren abotsa— arrigarriekin izuturik, bideari lotu zitzaizkion berriz ere; Delu'ra doaz, Apol'i iritzi eske, ta onek ots: «Billa ezazute aintziñako ama».—Ankise'k argitzen erantzuna, ta Kerete dala dio ama zar ua: Naxo jai-zale, Donuse orlegi, Paron zuri, Kikladen burestun.—Kerete'ratzen dira, baita uts-egiña ezagutu ere.—Etxe-jainkoak Enea'ri bere endaren jatorria erazagutzen diote.—Eguraldi asarreakin, troiarrak Esperirantz bidez bide.—Estropade ugarteak, Arpien egonleku; Kcleno'ren biraoa.—Zazintu oiantsua, Nerito zailla ta Itaka, Ulise'n anta ta iñude; jokuak Akti'n; Epiro'n lur artu; Eleno ta Andromake, Troia berriztatua, azti-aolkuak.—Itxasoz dabilta Akrozerauni mendien ikuspegi-an.—Itali'ri agurka.—Eskila ta Karibdis.—Etna sutan; Kiklopetarrak.—Ake-menide, Ulise'ren laguna; Polipemu.—Ankise'ren eriotza Drepano'n.—Sikili'tik alde egiterakoan, Aprika'ko ur-ertzetara egozten ditu ekaitzak.—Emen amaitzen da Enea'ren kontakizuna.

Asia'ko jaurgoa ta olakorik merezi etzun Priamu'ren jendekia porrokatzea goitarrak ontzat eman zuten ezkerero, Ilion burgoia erori ta Neptun'ek irasi zun Troia guztiak kea zerion bitartean, askotariko erbeste ta iñor gabeko lurralde soillak billatzera bultzera ginduzten goi-zantzuak. Ortarako guk, ez nora jo ez nun geldi zoriaren mende ez genkianok, Antandru (1) ondoan, frigitar Ida mendien oiñean ontzidi bat atondu ta gizon sakabanatuak bilduaz ginjoazen. Udalena asi berri zan, eta Ankise aitak zapiak adurrei emateko agintzen du. Negar patsetan nik, orduan, aberriko kaiak eta itxas-bazterrak, eta Troia egoniko alorrak uzten ditut. Atzerrira aizatua, itxaso sakon zear noa nere lagun, seme ta etxe-jainko aundiektu.

An, ikus-ala urrun, lurralde zabal landu bat edatzen da, Marte'ri eskei-ña. Beiñola Likurgo (Z) latzaren mende egona, trazitarrak aratzen dute gaur; troiatarren aintziñako arroztegi, eta zoria irrikoi gendun bitartean, ango etxe-jainkoak ere lagun genitun. Uñak araxe naramate; eta, adur gaiztoz an sartu arren, ur-egi makurrean uri baten len-asoiñak jartzen ditut bertan, nere izenez Enos (Eneatar) deiturik.

Ni, Dionetar Benus amari ta asi lanen onulari diran jainkoeri opariak eskeiñirik, zerutarren artean errege nagusi danaren omenez, ur-ertzean bertan, laru oneko zezen bat ¡Itzen ari nintzan. Andik urrean nunbait muiño bat zegoan, eta onen erpiñean gerize-ondo ostrotsuak eta abar ugariko mirtu lazquila zeuden. Urbildu nintzaion, eta opari-maiak abar-orritz jazteko mulu berdea lurretik atera naian nenbillela, ikuskari izukor bat —esateko ere geigarri nunbait— begi aurrean jarri zitzaidan. Sustriaiak eten eta lurretik erauzia dan lenengo mulua, izan ere, odol beltzeko tantak ixurtzen asi. zan, bere zorne-apirikaz lurra loitzerañño. Ikara otzak danbaka ipiñi zizkidan soiñatalak, eta odola izu-izotzez gogortu. Beste ondoko bat, mimena bezin biguna, atera rai nun oraindik, eta aren barne-erriaiak sakonki azter-azi; beste ari ere odol beltza zerion, azaletik. Gauzarik asko gogoan iraulka ditudala, basamaitagarriei ta trazitar alorren buru dan Marte aitari oles dagiet, ikuskari aiek oneko biur zitzaten, zantzua emarazirik. Baiña, irugarren abetxo bat gar-ate?u aundiagoz zusterkatu nairik, belaunekin ere arearen aurka burrukan diardudala —esango ete dot, ala ixillik egongo?—, muiñoaren erraietan olako intziri erdiragarri bat entzuten da, ta itz eman auek datozki ene berlarrietara: «Zer dala-ta, Enea, urratzen duzu zori-bako au? Asketsi onezkero obiratuari; ez itzazu gaizkiz loitu zeure esku onberak. Troia'k ez nindun zuretako arrotz sortu: odol au abetxoak ez dario. Ai!, iges egizu lurralde biotz-gabe auetatik, utzi egizu urertz zikoitza. Ni bada Polidoru nauzu; gezizko burni-uztak emen josi ta ezkutatu nindun, gerora abar zorrotz biurturik». Orduan, berriz, bildur ezbaikorrez gogoa astun, sor ta lor gelditu nintzan; illeak laztu zitzaizkidan, eta abotsa eztar-zuloan mistillutu.

Priamu gaixoak beiñola Polidoro au, urre-zisku aundiakin, ixillik, trazitar erregeren ardurapean jarri zun, ark azi ta janaritu zezan; au egin zun, batez ere, bere uria gogor inguratua zala ikusi ta dardanitar iskilluetan uste ona galtzen asi zanean. Trazitarrak, ordea, teukrotarren kemenak oro auldu ta zoria ere aietatik baztertuz zioala ikusirik, Agamenon'engana ta onen gudaroste garaillera itzuli ta, zuzen-lege guztiak zapaldurik, Polidoro illazi zun, onen urrearen jabe egiñaz. Urre-gale madarikatua, zertara ez dituzu giza-biotzak beartzen? Izua soin-ezurretatik aldendu zitzaidanean, nere erriko nagusi autueri, ta nere aitari aurrenik, jainkoen arrigarriak iragartzen dizkiet, eta beren iritzia eskatu. Aburu bateko dira denak: arroztegi loitu ura laga, eguaizearen mende ontziak ipiñi ta lurralde gaizto artatik iges egin

bear dala diote. Ortarako, rolidoro'ren omenezko ilkizun eta otsakiak berizten ditugu, lur-meta itzela muiñoan gaiñean egokiturik; aren il-gerizei ere zeru-lotura ta nekosta beltzez opalmai zurbillak eraiki ta iliatarrak oitura zanez adats-azke inguruan jarri genizkien. Baita esne epelezko ontzi apartsuak eta odol deunezko txangillak ere ixuri genizkion gain; illobi barru ezkutatu genuan, azken-agurra abots zolitan egiñik.

Gero, itxasoa uste onez agertu ta aizeak marmar goxo ur baretsua eskeintzen ziguten bezin laister, nere lagunak ontziak atera ta ur-ertzak betetzen zituzten. Irten genuan loietik; lur barruak eta urriak urruti gelditzen dira. Itxaso erdian ba-da lur done zati bat, Nereutarren amari ta egeutar Neptun'i atsegin zitzaiena; ustaia eskun daraman jainko onak lur au, bein ur-egi ta jzpaterrak zear alderrai zebillela, Mikon ta Giaro garai artean lotu zun, eta igitua ez, baiña oillo-lur izateko ta aizeak arbuizatzeke ala eman zion.

Ona narama aizeak; eta gu aunatuok, ugarte legun onek artzen gaitu bere kai eskierrean. Ontzietatik irtenda, Apol'en uria agurtzen dugu. Ani errege, gizonen errege ta Poibu'ren apaiz baita, lokun-giltzetan galartzuak eta koroï antzo ereiñotz donea ditula, aurrera datorkigu; Ankise zarra bertatik ezagutzen du berak. Arrotz-legez bostekoak alkarri eman ta aren aterpean sartzen gera. Arkaitz zarrez eraikitako jainkoaren jauretxeak agurtu nitun nik onela: «Emaiguzu, o tinbrar orrek, erarako bizitegi bat; eman bai erri nekatu oni arresi batzuk, erroialdiak eta uri iraunkor bat; Troia'tik iraunazi ezazu bigarren Pergamo bat, iraun-azi bai mozkiñok danaotarren sumiñetik era Akileu kupi-gabetik. Nori jarraituko ote? Edo nora joateko dioskuzu? Nun jarriko egoitzak? Igarri bat emai guzu, aita, ta jario zakizkigu gogomuiñetan».

Itzok esanaz bat, atarteak eta jainkoaren ereiñotza, denak dardaraz asi zirala iduritu zitzaidan; mendi guztia igitzen edo zan nere biran, eta jauretxe irikian orru zegien krispiñak. Lurra jo genduan apal, ta abots au iritxi zitzaiun belarrietara: «Dardanitar bipillak, itzultzerakoan, guraso-entatik len-sortu zinduzten lurraldeak, aretxek artuko zaituzte magalpe alai emakorrean: billa ezazute aintziñako ama. An Enea'ren etxea izango da eskualde guztietan nagusi, baita aren semeen semeak eta aiengandik jaioko diranak ere». Auek jalgi zituen Poibu'k; naasmen zarraparratsua sortu zan ordun pozaren pozez, eta arresi aiek zeintzuk ote ziran jakin nai zuten guztiak; Poibu'k nora itzulazi gura zitun, alderrai zebiltzanei ots egiñik.

Nere aitak ordun, aintziñako giza-semeen oroigailuak gogoraziaz: «Entzun, o andi-mandiak! —diño—, ta ikas zeuon itxarokizunak. Itxas erdian datza Kerete, Jobe aundiaren izaro; antxe dago Ida mendia ere, ta gure endaren seaska. Eun uri bizitz-erri dira, erreñu oso joriak; Teukro aita garaia, aditu nuna ongi gogoratzen baldin ba'dut, andik etorri zitzaiun lenbizikoz erretear ur-ertzetara, ta toki ura autetsi zun aginterritako. Ilion ta

pergamotar gazteluak etziran oindiño jasoak; aran-zelai sakonetan bizi ziran egonez. Emendik etorri zitzaigun gero Kibele ama babeslea, eta koribantar borontzeak, eta idatar oiana; emendik elizkizunetako ixil gurena, ta jainko-saren gurdipean leoi uztartuak joatea. Biotz on, bada, ta gabiltzan jainkoak agindu bidez; baretu ditzagun aizeak eta goazen Gnosiar aginterrietara. Emendi!; ez daude urruti ere; Jupiter lagun, irugarren argi-goraldiak keretetar lur-ertzetan ipiñiko digu ontzidia».

Onan mintzatu ondoren, eskein-azi zitun opamaietan merezi il-omenak, zezen bat Neptun'i, zezen bat zuri ere, Apol ederra; ardi beltz bat, Ekaitza, ta beste zuri bat, zuoi onezko Aize eztoi. Egazlari duzu omena, ta ark dionez, Idomeneu buruzagiak, bere aitaren jaurerrietatik egotzia, igesari eman dio: Kerete'ko ur-ertzak, beraz, utsik daude, etxeak eta egoitzak erabat utziak eta etsairik gabe. Ortigi'ko (3) portua laga ta kresal zear arin dagigu, bakotarrak bizi diran Naso (4), Donuse (5) orlegia, Olearon, Paron zuria, ur-barruna edatu Kikladak eta lur askoren artez kordokaturiko itxas-arteak atzera utziaz. Leia bizi barbail gogorra sortzen da ontzitarren artean; lagunak aolkuz ots: «Goazen Kerete'ra, geure arbasoen supazterrera». Atzealdetik jaiki dan aizeak ibillian sakatzen digu ta, azkenez, kuretetarren aspal-diko lur-ertzerara urbiltzen gera.

Nik emen, olde-gutartsu, iri opetsiaren arresiak eraikitzen ditut, eta Pergamo deitzen diot izenez; eta izen orrez poztutzen dan ene jendekiari aolkatzen diot, oin-etxe aiek maite izanik, gaillur galanteko gaztelu bat ere eragin dezatela. Ain zuzen, ontzi guztiak orduko ondar gorrian zeuden uretik at; gaztedia ezkontz-itunak eratzen ta alor berriak goldez iraultzen ari zan beingoan; nik, ordea, legeak eman ta bizilekuak atontzen niarduan, eta orretan, ez bat ez bi, zeru aldea likisturik, adu txarreko izurri beltza eratxi zan soin-ataletara ta urte ilkorra zugatz eta ereintzetara. Nire lagunak beren anima eztiak uzten zituzten, edo-ta gorputz-narras zebiltzan geixorik; Siri'k bitartean alor etzeak kiskaltzen zizkigun: belarrak idortuz zioazten ta ereiñak laru etzuten azkurririk ekarri nai. Aitak onu damakit: itzul nadilla, berriz itxasoa egiñik, Ortigi'ko Poibu'ren erantzun-lekura, parkeske, ta galde dezaiodala zein izan bear dun gure neke-lanen azkena; norantza oiñak zuzendurik, nundik jokatu bear dugun laguntza billa ainbesteko lor artean: jakin dezagula beintzat zer agintzen digun.

Gaba zan; eta, lur barna, loak zeuzkan izaki ilkorrak. Jainkoen irudi doneak eta prigitar etxe-jainkoak, Troia'tik gaizkatu ta sutan zegon uritik nerekin atera nitunak noski, lo netzala, begi aurrean neuzkala iduritu zitzaidan, leio zabaletik sartzen zan illargi betearen didiz-zerrenda agitz opa-roan. Orduan, ene barne-griñak ausi ta goxatu naiean, mintzoz asi zitzaizkidan onela: «Apol'ek berton diragartzu Ortigi'ra itzulirik esango lizukena; eta ona gu, berak bere kabuz zure ateetara bialduta. Dardani kiskaldu ondo-

rean, guk ere, zuri ta zure gudarosteari jarraika, zure mendeko ontzietan neurtu dugu itxaso puztua, geronek jasoko ditugu izarretaraiño atzetik dartzoken illobak, zure uriari aginpide oso zabala emanez. Zuk atondu arresi garaiak untar aundientzat, eta ez utz, arren, igesaren neke luzea. Egoitzez aldatu berrra duzu. Etziran, izan ere, ur-ertz aukeratik Apol'ek burutara eman zizkizunak, ezta Kerete'n errikotzekorik ere etzizun esan. Ba-duzu toki bat, gerkarrak Esperia deitzen diotena, eskualde zarra, iskilluz indartsu ta nare aberats zoru; enotriar giza-semeak bizitz-erri izan zuten aintziña baten; orain baiña, omen danez, Itali deitzen diote aien ondorengoak, beren nagusiaren izenez. Oiek dira dagokizkigun egoitzak; ortxe jaiotzen zuten Dardano, baita Jasi aita ere, ta buru ortatik dator gure jendekia. Ea, jaiki onezkerok, ta esan alai zure aita zarrari alote kutsurik ez duten itz auker: billa ditzala Korito ta ausoniar lurraldeak. Dikte'ko alorrek ukatzen dizkitzu Jupiter'ek».

Onako ikuskariz ta jainkoen abotsez dardar-joa —etzan ametsa gero, ez; aien aurpegiak eta galartzuz estal adatsak eta aurrean neuzkan antz-taiuak ezagun nitula zirudidan, ta izerdi otzez neukan ordun gorputz guztia—, brastakoan ogetik jaiki ta, esku itzuliak zerura jasoaz oiuka, emai aratzak ixurtzen ditut sutaldean. Omena alai bukatu ostean, gauza otaz jakitun jartzen dut Ankise, zan bezela gertatua azaldurik. Laister ezagutu zitun ark gure sendia ta aita bizikiak, eta bera ere bai, oartu zan, eskualde zarren oker berriz atzipetua zegola. Ta, croituz bezela, diño: «Ilia'ko zoriak dardarazita-ko seme, Kasandere'k bakarrik jalgi oi zizkidan olako gertakariak; orain buruak ematen dit nola ark aurrez iragartzen zitun gure endari zegozkion gauzok sarri ere sarri agotan artzen zuten Esperia izena, baita italiar erreñua-rena ere. Baiña nork uste izango zuten teukrotarrak Esperia'ko lur-ertzetaraiño iritxiko ziranik? Ala nor biotz samurtu bear zuten orduan Kasandere goi-argituak? Poibu'ri gaxizkion menpeko, ta, jakiñean jarriak, gabiltzan gaur-gero bide obeagoz». Orrela dio, ta denok pozarren aren esanetara jarri giñan. Utzi genduan toki ura ere, ta, gutxi batzuk bertan lagarik, oialak aizeari eman ta zurrun txolkonean arin neurtua dagigu itxas edatu barruna.

Ontziak itxas zabala artu ta ianadik ikuspegian lur-izpirik gabe, nainun ortzia ta nainun kresala geundela, gaua ta ekaitza berekin zekarren goitiko euria jarri zitzaidan buru gain; ur zabala, berriz, laiño izukorrez jantzi zan. Iraiz batean, aizeak itxasoa naspildu ta olatu ikaragarriak iraul-azten dituzte, ta gu sakabanatuak, ur-leza neurgaitzean gabiltza. Odei adarrak matasatu zuten eguna, ta gau ezko batek ostu zigun ontzia; laiño ausietan dizdizka bein ta berriz tximistak. Bide zuzenetik jaurtigiak gabiltza, uin utsi gaiñez alderrai. Zeruan ez omen du Palinoro berak ere eguna ta gaua bereizten, ezta itxas-erdian zeraman bide-arloa ere ezta gogoratzen. Iru eguzkitan, bailo, ezpai ta illun beltz ibilli giñan ur artega zear, ta iru gauetan izarrik gabe. Laugarren egunean, ala ere, lurra jaikiz zioala begitandu zitzaigun lenbizi-

koz, mendiak urruti ta kea itzulika. Erori zaizkigu oialak. eta arrauneri eldu bear; ez dago luzatzerik, itxas-mutillak bipil ta ermo bitsak biurrizten dituzte ta ur oztiña garbitzen.

Olatuetatik begiratu, Estropade (6) ur-egiak artzen naute aurrenik; Joni aundian daude gerkeraz Estropade deituriko ugarteok; emen bizi dira Keleno izukorra ta beste Arpia (7) batzuk, Pineu'ren etxea ertsi ta lenmaieak bildurrez utzi bear izan zituztenetik batez ere. Ezta bidutzik auek bezin itunik, ezta jainko-izurrik ez asarrerik sulezako oxin kiratsetatik iñoiz jaiki aiek bezin odol-zalerik. Egazti dira ta neskatz arpegia dute, jasan eziña da beren sabel jarioa; kakoturik dauzkate eskuak, eta laru arpegiak ater-gabeko gosez.

Ara eramanak kaiean sartu giñanekoxe, ona nun dakusazkigun or ta an zelai barna idi-saldo yaioak, eta belardietan ere auntz-taldeak jagole gabe. Aieri burniz eraso ta eize egiñik, jainkoen ta Jupiter berari dei dagiegu atzema zaitu zezaten; eta gero, ur-ertz makurrean oe-etzauntzak egokituaz, aragi guria jaten dugu oparo. Laister, baiña, egara zakar Arpiak jetxi zaizkigu mendietatik, eta garraisi zoli egatsak astindu, jatekoak arrapatu ta likits ikutuz oro zikintzen digute; aien urubia, izan ere, kirats ustelez gain, bildurgarria duzu. Bakarrune izkutu baten, zugaitzez ta itzal izukorrez esituriko arkutx baten azpian egokitzen ditugu berriz ere maieak eta sua opal zizailluetan. Eta ostera ere, izkilimili ozenak, ortzialdeko illunbe itsuetatik jetxiaz, eize inguruan egaztu ta zango-ago makurrez jakiak loitzen dizkigure. Lagunei agintzen diet crduan iskilluak ar ditzatela, talde basati arekin burrukatzeko. Agindu bezela dagite aiek; ezpatak eta erredolak eratu ta belar artean gordetzen dituzte. Orrela, Arpiak goitik jetxi ta uregi okerrean ots zutenaz bat, borontze arro" (adarrez) zantzu dagi Misenu'k ere arkaitz galdorretik. Aiengana doaz ene lagunak, ur-txori naskagarriak burniz zauritzeko burrukaera berriak asmatuz; aiek, orraitio, ez dute indar-zartarik egatsetan artzen, ez zauririk lepoan, eta arrapakiak erdi-janda ta kutsu loiak itzurik, izarperuntz egaz dagite abiada azkarrean. Aletako batek, Keleno'k arkaitz erpiñean ezarri ta, zori gaiztoko igarle, onako garraisiz barrena lertu zun:

«Laomendote'ren semeok, liskarra sortu nai diguzte emen ere; liskarra emen ere, etzandako idi ta txal-zekor auengatik? Arpi errugabeak ere, beren gurasoen aginterritik, aizatu nai ote dituzute? Entzun, bada, ta ar itzazute gogoan ongi ene esanok. Aita alguztidunak Poibu'ri aurrez esana, Poibu Apol'ek neri iragarri zidana, uraxe bera nik ere, Asarreetan nagusi naizen onek iragarten dizuet. Itali billa zabiltzate zeuen bidean, eta oles egin aizeekin Itali'ra iritxi ta ango kaiean sartu ere, bai, onez sartuko zerate; baiña eman uria ez dezute ormaz esituko, guri egiñiko ilketa iraiñen orde, biran

karraskatutako maieak gose anker batek zeuen ortzekin irunstera beartu ar-
tean beintzat».

Esan zun, eta egoak eramana oianean sartu zan. Nire lagunei berriz,
bat-bateko izu-otzez odola gogor-azi zitzaien; biotz auldu ziran gaixoak, eta
ez onezkeru iskilluz, arren ta eskariz baizik, pakea eskatu nai diete aieri,
naiz jainkosak naiz egazti gaizto satsuak izan. Ankise aita lenen urertzetik,
besoak zabal, goiko indar itzalari deika ari da, oituzko opariak eskeintzeko
agindurik: «Jainkoak, galazo zemai oiek! Jainkoak, uxa guregandik zoritxar
ori! Goxo ta nare, begira itxazute onak!» Geroz, ur-egaletik, unamak ebaki
ta tenk dauden sokak askatzeko agintzen du.

Ego-aizcak oialak puztuz igesi goaz ur apartsuan zear, aizeak eta gida-
riak bidea erakusten diguteiarik. Or ageri dira kresal erdian Zazinto (8)
oiantsua, Duliki ta Same, ta Neritu (9) bere arkaitz mokorrakin. Itaka'ko
ugarriei aldera egiten diegu, Laerte'ren aginterri, ta ondoren Ulise ankerra
inudetu zun lurra biraokatzen dugu. Baita gero ageri zaizkigu Leukate men-
dia ganguren odeitsuz ta Apol'en jauretzea, itxastarrentzat izukor. Nekatu-
rik onera zuzendu ta bertako uri txikian sartu giñan. Brankatik bota ain-
gura, ta ur-ertzean kokatzen ditugu ontziak. Ortara, azkenik ere, itxaro
gabeko lurrez jabetzen gera, ta Jobe'ri garbi-eskeintzak egiñaz, mai opari-
gaiz beterikoetan sua piztutzen dugu, baita Aki'ko (10) lur-muturrean
Troia'ko jolasak ospatu ere. Nire lagunak berriz, soin-as ta olio-patsetan,
aberriko leia-jokuak atsegiñez saiatzen dituzte; eder zaie, noski, ainbat ar-
gutar uri albora utziz, etsaien artetik onez iges egiña.

Bitartean, eguzkiak urte osoa betetzen du biraka; negu otzmozak, ber-
rriz, ipar-aize birundaz zakartzen ditu itxas-uiñak. Eta nik, Abante gurenak
eraman zun borontz utsezko babeskia josten dut ateko zapatetan, gertatua
ere bertsuz adierazorik: «Enea'k eskeiñi zun danaotar garailleengandiko is-
killu au». Bertatik kaia utzi ta tostetan exeritzeko agintzen diet lagunei, ta
auek kresala zigortu ta uin zabaldua garbitzen dute, zein geiagoka bezela.
Laster eskutatzen zaizkigu peakutarren (11) egurats gazteluak, eta Epiro'ko
ur-egiak zear aurrera joaz Kaoni'ko ditxoan sartu gata, ondoren garai ba-
ten dagon Butrotu urira igonik.

Emen ezin siñistuzko berri batek arrotzen dizkigu belarriak: Eleno, Pri-
amu'ren semea, eakitar Pirro'ren emazte ta aginpideaz jabeturik, errege zala
gerkar uri aietan; eta Andromake, berriz ere, bere sorterriko senar bati ema-
na zala. Arritua geratu nintzan; ta gizon urari itz egin ta gertakari bakan
aiek ezagutzeko iski-gale arrigarritan piztu zitzaidan gogo. Beraz, portutik
irtetzen naiz, ontziak eta nasa utzirik. Une aretan, ain zuzen, uri sarrerako
oianean, Simois aizunaren ertzean, ospe aundiko oturuntzak eta illeta emaiak
Ektor'en autseri eskeintzen ari zan Andromake; etxeko jainkoen dei zegiten
aren illobi utsaren aldamenera, belartza ezean —negarbide noski— bi opalmi

bait-zitun berberak eraiki. Ni urbiltzen ikusiaz ta Troia'ko iskilluak biran, aurrean zitun gauza gelgarriekin sorgortu ta zoro, otz-ausi ta konorte gabe gelditu zan so berean; beroak utzi zitun aren ezurak. Lurrera eroria, epe luze ostean, azkenik, doi-doi diño: «Egizko itxura ote zaitut, egizko mezulari zatozkit, jainkosa-seme ori? Bizia ote zera? Ala, bizi-argiak utzi ba'zaitu, nun dago Ektor?» Au esan zun, ta malko-auria ixuriz inguru osoa bete zun oiuka. Itz erdiak baiño ez nizkion gaiñeratu korde gabetuari, totel mintzaturik: «Bizia nauzu, bai; alare, bear gorritan nabil. Ez izan zalantzik, dakusazuna egia duzu-ta. Ai, nolako alanbearrek artu zindun, ainbesteko senarrez gabetua? Edo zer zori, naiko duin, berriz ikusi duzu? O Andromake, Ektor'en emazte zera, ala Pirro'rena?»

Beera eratxi zun arpegia, ta abots meetan eralgi: «O zu bakarrik bestek baiño zoritsugo, Priamu'ren alaba neskatx, Troia'ko arresi garai azpian, etsaien illobi ondoen iltzera beartua! Arek etzun ezertariko zorigaitzik orraztu bear izan, ezta ugazaba garaillcaren oerik ere etzun atxillo ikutu. Nik, ordea, nere aberria kiskali ondoren itxaso askotaz eramana, jasan dut, mirabetzan aur-egiñik, Akileu sendi gazte aren arrokeria; onek, bada, gerora Leda'ren illoba Ermion'ekin lakedemonitar ezkontza osatuz, ni mirabe au Eleno morroiaren emazte egiñazi nindun. Oreste'k, baiña, ebatsi zioten emaztearekiko maite-suz berotua ta ortiko gaizkin-asarreak eragiña, ustekabean oratu ta aitagandiko opalpnai ondoan burua moztu zion. Neoptolemu'ren eriotza bide, aren erreñuen zati bat Eleno'ri etorri zitzaion ordenuz; eta onek troiar Kaon'en izenetik kaoniarrek dei egin zien alor oieri, ta Kaoni lurralde osoari; muiño gaiñean Pergamo jarri zun, ta iliatar gaztelu au. Zu, ordea, zer aizek, zer zorik erabilli zaitu bidez bide? Edo zein jainkok, zuk jakin gabe alegia, bultzerazi dizu gure itxas-mugetara? Zer diño Askani aurrak? Bizi ote da, aizea arnastuz? Arek zuri izan ere Trota galtzean... Txiki oindio, ama galdu izanak ba al dio kezkarik sortzen? Naiz Enea aitak naiz osaba Ektor'ek, axukatzen ote dute zerbait, lenagokoen. giza-adore ta leia aregan su-pizturik?»

Zotin luzeak alperrik atarez malkotan gauza auek esaten zitula, Priamu'ren seme Eleno giz-urena, uritik irtenda, aurrera datorkio, eralde aundiakin. Bereak ezaguturik, pozez gaiñezka bere jauregira garamazki, itz-erdi bakoitza negar-intziriz ezkotuaz. Aurrerago noa ni, ta Troia txiki bat dakust, eta aundiaren itxura bereko Pergamo bat, eta Xanto izenezko ibaiño legor bat; Eskea atearen aurre-zangoak besarkatzen ditut, azkenez. Gaiñetiko teukrotarrak ere, erabat, uri adiskidea jastatzen dute. Erregek bere aterpe nasaietan artzen gaitu, aretorik ederrenean Bak'en ontzitik txurritatu, urrezko azpilletan jan eta txangillak goi topa-azirik.

Egun bat igazi da, baita bi ere; oiaiei deiez daude aizeak eta egoe puztuak arrotzen ditu liñabera zapiak. Eleno aztiarengana noa ni mintzoz, gau-

za auek galdeka: «Jainkoen adierazle, troiar seme, Poibu'ren goi-argia, krispiñak, Klari'ko ereiñotzak, izarrak, egaztien mingaiñak eta ego ariñen zantzuak artu oi dituzuna: tira, esaidazu; azti-erantzunak, ba, ibillaldi goxoa iragarri zigun, jainko altsu guztiak ere Itali'rantza jo ta zegozkidan larrak billatzeko agindu zidaten; Keleno Arpia'k soilki, gose zantar ta asarre itsak jakin-eragiñaz, zantzu berri naskakor esangaitz bat aldarrikatzen dit. Beraz, zeintzuk arrisku saiestu bear ditut lenengo? Zer egiñik, gainduko ote nituke olako neke-lanak?»

Eleno'k ordun, aurrenik oitura zunez zekorrak ilda, jainkoen baimena eskatzen die; ta gero, bere buru doneko estugarriak askatu ondoren, berberak narama eskutik oratua zure jauretsera, oi Poibu!, zure aunditasunak izu-laborrian zeukan gaixo au. Bertatik, apaiz bezela, gauza auek jalgiarazten ditu aren azti-agoak: «Jaikosa-seme, goitar gurenen oldez ur zear zabilzana: zure ori niretzat gauza argia da noski, ta jainkoen erregek adu, gertakari, uts-bete ta goraberak olan neurtu ta irabiotzen ditun ezker, gauza askotik gutxi batzuk baiño ez dizkizut itz-labur azalduko, itxas arrotz zear ziurrago ibilli ta ausoniar kaiean atsedena obeki ar dezazun; Erio'ek ezpaitute nai Eleno'k beste ezer jakin dezanik, ezta saturnar June'k ere eztio iñori uzten oiek iragartzen. Batetik bat, lurralde zabal ibil eziñezko bide luzeak banatzen dizu urruti zuk ur-ur uste duzun Itali ori, ta ez-jakiñean ortxe-ortxeo kaieok indarrez ere artzeko gertakizunak egiten ari zera. Ara orduko, baiña, trinakriar (12) uretan oker-azi bearko duzu arrauna, ta ondoren ausoniar (13) itxas laua zearkatu, ta sulezeko zingira ta eatar Kirke'ren (14) izaroa ibilli bearko dute zure ontziak, lur seguruan uriaren arraiñak ezartzera baiño len. Ezaugarriak ere esango dizkizut: bil itzazu gogoan josirik. Zu ibai gorde baten ur-egian zear kezkatu ta gogoetatsu zabiitzalank, txerri-ama zuri eskerga bat, ogetamar kume zuri bere erro biran ditula, ur-egaleko itzalean etzanda aurkituko zendukean tokia, axe dukezu uri-leku, axe zure neke-miñen amaia. Ez larritu geiago mai- ertzak maukatu bear dituzula-ta. Aduak idoroko dute bidea, ta Apol ere, dei egin ezkerotz, lagun dukezu. Baiña alde lur auetatik, utz bizkor gure itxasotik urrean dirakin italiar izpazterra; oietako uri guziak gerkar gaiztoz beterik daude. Eraen, Narike'ko lokriarrak (15) ipiñi zituzten beren bizitokiak, eta liktiar Idome-neu'k gudari-taldez inguratu zitun salentotar (16) alorak; an, Piloktete (19) melibeutar buruzagiak arresiz biratu zizun Peteli txikia. Au olan dala, ontziak urez bestalderatu, opalmaiak itxas-egalean jaso ta eskintzariak betetzera koan, purpur zapi estalgi² kukutu itzazu zere illeak, su done jainkodeduz egin artara betarte etsaieren bat urbildu ta iragarkizunak artagazi ez ditzan. Zuk eta zure lagunak beukate opari-ekandu au; zure illoba garbiak ere iraun bezate uzkurz-era ontan..

«Baiña, emendik alde egin, aizeak Sikili'ko ugaldeetara eraman ta Peloro (18) estuaren medar-uneak gordez gutxiturik, lur ta itxaso ezkertera inguru luzez ibilli dabiltzanean, itzuri itzazu eskuiko egal-urak. Toki auek aintziña - diotenez—, bata ta bestea, etenik gabe, lurralde bat bera zirala zeuden; baiña gero barne-ikara aundiz ta lur-erortze zabal indartsuz ondora omen ziran —aldi zarkin luzeak ainbesteko alda-kemena du noski—, itxasoak, bere urakin tarteturik, Esperi alderdia Sikili'tik banakatu zun, ta orain ura oldarrez banatu alor ta uri erdietan zear dabilkigu ubide estu-ertsiz. Eskile'k dauka eskui alde, Karibdis ibikaitzak ezkerre; ta onek, bere osin amilkor sakonean, irutan iruntsiten ditu arrapastaka uin eskergak, eta ondoren, orain-geroka, eguratseraiño berak jasorik izarrak ere zigorrazten ditu ur-jasaz. Eskile, ordea, leizeak dauka zirkin-zula itsuetan, ago-zabal, ontziak bere bizkar gaiñeko aitzetara erakarriaz. Giza-tankera du aren goi-aldeak, ta gerriraiño neskatx bular eder batena, izan ere; be-aldea, oster, itxasarrain gorputz itzalekoarena da, izurde-buztenak basurde urdaillari erantsita. Emen obe zaizu, pixkat atzeratu arren, trinakriar Pakin'eko (19) muga muturrak biratu ta, Eskile eragabea ta ur-zakurren gisako auliz arramaka dauden ugariak osin zabalean ikusi baiño len, ibillaldi luze samarrak arana egitea. Onez gaiñera, Eleno'k ba'du ezertariko jakiterik, igarleari siñistu bear ba'zaio, Apol'ek egitan gogoa betetzen oi ba'dio, danen artean bakar auxe iragartzen dizut, jainkosa-sume, ta bein ta berriz esanik barnean sarerazi nai nizuke. otoiñez gur ezazu, leen-leenik, June aundiaren garaitasuna; ogutz atsegiñez berari eskeintzak ere, ta emari-eskariz garai zakioz andera altsuari; orrela, gero, garaitzaille, Trinakria utzirik, Itali mugetara igorriko zaituzte. Ara eramana, Kume (20) urira ta jainkozko aintzirara ta oian durunduzko Sulezara eltzerakoan, olerkari goi-argitua ikertuko duzu, arkaitz zulo sakonean zori igarle ostoetan ezaugarri ta izenak jartzen dituna. Neskatak, ostoetan idatziriko oler-esakun guztiak urrenez urren eratu ta arpean uzten ditu gorderik. Aiek geldi daude beren era-bideetan zirkiñik egiteke. Ateari orpoz eragiñik, aia ere, aize meño batek bultzatu ta osto leunak artegarazten baldin ba'ditu, ura ez da geiago arduratzen arkaitz ert mokolean egan dabiltzan esakunak barriro atzeman, bildu ta len bezela eraz ipintzen. Erantzun gabeak ere ba-dioaz andik, eta Sibila'ren egoitza birakatzar dute gero. An, bira orren luzapena ain galera aundikoa izan ez dakizun, naiz lagunak ari-arazi, naiz ibilliak itxas aundira saka, naiz bel-aizez oial-magalak anpatu, ez utzi zuk iñolaz ere iragarleangana jo ta ari erantzunak eskatu gabe; berak azaldu dezazula dena ago-ezpaiñak gogoz irikirik. Berak ikas-aziko dizkizu Itali'ko errialdeak eta gudu gerta-bearrak, baita zuk nola eraman eta itzuri bear duzun estualdi bakoitza ere; eta, zuk agurtua, ibilpide onak emango dizkizu. Auxe da neronek itzez zuri esatea lege dana. Zoaz, ba, ta Troia aundia jaso ezazu zeure egitez izarretaraiño».

Igarleak, ago goxoz gauzok esan ostean, bertatik eraman ditzatela agintzen du urre ta boli landuzko bezuza pilloak ontzietara; berak ere zillarra metatzen du ugari izontzi-barruetan, eta dodonar konketak, bular oskol bat gakoz gurutzatua, iru urre bilbeduna, buru babeski eder baten txuntxurra ta motots illetsua. Neoptolemu'ren iskilluak agian. Nere aitarentzat ere ba dut zerbait esku-erakutsien artean. Zaldiak eta bide-erakusleak gaiñerutzen dizkigu, baita arraunlariak ordeztu ta nire lagunak iskilluz ornitu ere.

Ankise'k, anartean, ontzidia antolatzeke aginduz zebillen aizeari oialak eman gabe etzezatela beranketa geiagorik egin esaten die. Poibu'ren adierazleak oni, itzal aundiz, diotsa: «O Ankise, Benu'rekiko ezkontz ospetsuz omcndua, iainkoek maitetsia ta pergamotar ausiabantatik bi aldiz jaregiña: or zuretzat Ausoni'ko lurraldeak, zoaz aien jabe egitera zere ontziekin. Ta, alarik ere, ara orduko ertzez ertz saieska ibilli bearra duzu: Apol'ek erakusten dizun Itali alderdia urrutixe baitago. Zoaz —dasa— o aita, semearen onagatik zoritsu! Zertako geiago ekiñik, aize jaiki boladak nere autuarren gerorako utzi?»

Andromake'k ere, aiek bezin zurbil azken agurratik, urre irazkiz gain loreturiko jantzi batzuk eta prigitar txabux bat dakartzki Askani'rentzat, aren aunditasunari ongi dagozkienak nunbait; eta, miesa bezuzaz betetzen dula itz auek egotzen dizkio: «Ar auek ere, gazte, nere eskutiko oroigai bezela, Ekror'en emazte Andromake'ren aspaldiko mait-suaren ezaugarri izan ditzaun; artu, bai, zuretarren azken emaiok, o zua!, ene Astianakte'ren iduri bakarra zaitudan orrek! Orla zeuzkan ark begiak, orla eskuak, orla aurpegia ere; ta onezkero, adiñez berdin, mutil egiña zan ura ere, zure antzera». Nik, alde egikeran, au esan nien negar zotinka: «Bizi zaitze zoritsu, zuok, dagoneko zori betea duzutenok. Gu, aduz adu eramana gera. Irabazia duzute atsedena; ez duzute itxas-lauak zearkatuz ibiltzerik, ezta beti atzerantzta dagiten Ausoni'ko alor billatzerik ere; Xanto'ren iduri bat ba-dakusazute, baita zeren eskuz osaturiko Troia bat ere: zori obepean eta gerkarren esku-mendetik urruti xamar, nik nai. Alango baten Tiber'en eta Tiber auzoko zelai-alorretan sar ba'nadi, ta nere jendekiari eman arresiak ikus ba'nitza, beiñola senide ziran uri ta auzo erriekin, Darano sortzaüle ta gorabera berdiñak izan zituzten Epiro ta Espera bi Troia oiekian, gogoz Troia bat bera osatuko dugu: bedi au gure illoben ardura ere».

Itxas zabalean gabilta Zerauni mendiri; ur-bide laburra noski emendik Itali'ratzeke. Eguzkiak bitartean bea jo du, ta itzal nasiz jantziaz doaz mendiak. Arraun-zaintzea zotz egiñik, ur-ertz etzaten gera, lur biziki opatuaren magalean; ondar idor gain zabal, gorputzak lasai gozatuz gaude; soin-giltz abaildu barna laster ixurtzen zaigu loa. Gaua oraindik, orduak eramana, bere ibil-erdira gabe zegoala, Palinuro nagi-ezak, bere etzangotik jaiki, aizeen bidea azterkatu ta belarriz artzen ditu surmurrak oro; izar guztiak ere

ortze íxillez labainkor oartzen, Arthur, Iade euritsuak, bi Trionak; Orion urre-argiz jantziari so dagio batez ere. Ozkarbian dana ondo doala ikusi dunean, zantzu argia ematen du ontzi-txopatik; gu, bada, ontzidia mugí-azi ta bideari lotzen gatzazkio, aiz-eunen egoak zabal,

Eta izarrak aienatu ta egun-xinta margo gorri zetorrela, Itali'ko mendi mukulo arrea ta lau zabalak begiz jo genitun, urrutira. «Itali», oiú dagi Akate'k lenengo, ta irrítntzi alaiz Itali agurtzen dute lagunak ere. Ankise aitak, ordun, edontzi eskerga bat koroetu ta ardaoz bete ondoren, txopa goratuan zutik, onela dei dagie jainkoeri: «Ur ta lur ta ekaitz altsu zeraten jainkoak, emáiguzu íbilte erreza ta arnas íguzute aldeko aizez! Aize opa izanak sarriagotuz, dagoneko urbillago ageri da kaia; bai mendi-kukutzean Mínerbe'ren jauretzea ere. Lagunak, aize-zapiak bilduz, lur-egalera biurtzen dituzte brankak. Sorkalde-aizeak joriko uíñez, ustai antzera makurtzen da kaia, ta aurreko arkaitzak bits dariola daude kresal íztalditan; portua bera gorderik; torre iduriko ugariak, bi orma bezela zabaltzen dituzte beren besoak, eta ur-ertzetik gibelerat egiña lez ematen du jauretxeak. An ikusi nitun —len zantzua noski— lau zaldi elurra bezin zuriak, lasa-lasa zelaiko asida mozten. Eta Ankise aitak onela ots: «Guda daramazu, o lur arrotzai-llé! Gudarako ornitzen oi dira zaldiak: guda-zemaika daude abere ok. Alaz ere, lau zangoko auek sarritan, gurdi-agara egin ta uztarriakin galga egokiro eramaten oítu ezkeroz, pake-ítxarokizun ere ba-ditugu». Ordun aurrenik garaille artu gaitun Palas ískillu osgilledunaren jainkotasun donea otoizten dugu, aren opalmai aurrean buruak prígitar zapiz estaldurik; lege danez baita, ta Eleno'k axola aundiz eman zizkigun esanak beteaz, agíndutako opariak eskeíñi ere egin genizkion argutar June'ri.

Ta eskeintzak eraz amaitu ostean, geiágo luzatzeke, bela-zurrunen muturrak edo goiak ítzulazi ta gerkarren bada-ezpadako bizítoki ta alorrek saiets uzten ditugu. Emendik ageri da, surmurra egi baJdin ba'da, Erkul'ek irasi zun Tarento'ko iz-kolkoa; aren aurrez aurre altxatzen da laldnitar jainkosaren jauretzea, baita Kaulon'go gázteluak eta Eskílake ontzi-zartatzáilleko gotor-lekuak ere. Onetaz gáíñera, an urrutí, ítxasotik agiri da trínakriar Etna, ta entzun genitun urrin ítxas-orro ízugariak eta labarreko arri alkar joen íntziri ausiak; dantzari duzu gezala poz anker, bere irakin zakarrean areak loiaziz. Eta Ankise aitak dío: «Auxe dugu, íñondik ere, Karibdis ura; ugari auek, aítz íkaragarri auek ao-míñean erabíllí zizkigun Eleno'k, Ken zaítezte emendik, lagunok, arraanean batera bezin leber kementsu saítaturik». Denak dagíte esana, ta branka kírínkaria Palínuro'k bíur-azo zun lenengo czker aldeko uretara, ta enparau guztiak ere arraunen eta aizeen índar bidez ezkerredera ío zuten bípílla. Ur-leza kízkur nabarmendurik, zeruráíño jasoak gera; uín palasta berríz beeraturik, gu ere barne-osiñeráíño

garamazki. Ugarraki iru aldiz garraisi egin zuten arkaitz arro artean; iru aldiz ikusi genirun aparrak egotzita, izarrak intz-jario.

Aizeak eta eguzkiak, bitartean, pot egiñik uzten gaituzte, ta biderik ez gcnckilako, Kiklopetarren (21) eskualdera iritxi giñan. Aundi ta geldia da emengo portua, ez baita berton aizerik sartzen; baiña aldamenean, aitz-mokor izigarriak goitika, ots dagi Etna'k; batzutan onek, pike-burrunba ta geldo gorizko kea darion odei arre beltza bialtzen du eguratsera, bere sugar-borobil itzalekin izarrak berak ere miazkatuz; beste batzutan, ok eginda, mendi-errafetatik erauzi morkaitzak eta arribizi austuak orroez pillatzen ditu airepean, bere barne-muiñean irakin dirakilako. Esan oi danez, Enkeladu'ren (22) gorpu iñaztura batek erdi-errea mukulu onek dauka azpian, eta gain ezarri zitzaion Etna eskergak, bero-gelak printzaturik, sua aizatzen du azkarki; ta alderdi aunatua aldarazten dun bakoitzean, Trinakria osoa daradarazten digu barbar-otsez, bere ke nahasiz ortzia ere beltz-beltz ipiñirik. Oianean kuku jasan genitun gau artako ikuskari esangaitzak, eta ez gendun iskanbil-burrunba aiek zergatik ziran jakin. Izarrak ez baitzuten surik, ez zeruak goi-dirdir garden berezirik; odei zegoen ortzi zurbilla, ta gauak, ere, ez orduko, laiño-larriñean atxillo zeukan illargia.

Eta garai anako ba-zetorren urrengo eguna gorantza, lenengo goiz izar-rakin, eta argiaren begiak ere izerdi zeuden itzalak uxatuak zitun ortzi azpitik. Ortan, bat-batez, gizaki ez-ezagun baten larrantza agertzen zaigu oia-netik urtenda, jas makar mee ta itxura oso akituan, eskuak eske bezela ur-ertzerantz luzatzen zitula. Ari ezarri genizkion begiak: bere bizar azi ta elorritz jositako kapelotz izurtuan, loi zatar zegoen; baiña gafñerakoetan gerkar bat gendun, eta beiñola bere aberri-gudarostean Troia'ra igorria. Eta dardanitarren soiñekoak eta troiar iskilluak urrunetik ikusi bezain sarri, ikusten zunaz arriturik, zertxobait tenk egiñaz urratsa geldi-erazi zun; ondoren, ur-egalera zuzendu zitzaigun irrika bizian, negar-eskarika: «Izarrakatik, jainkoakarren eta arnagarri zaidan zeru-argi augatik eskatzen dizuet, eraman nazazutela, teukrotarrok, zein-nai lurraldera: naikoa litzakit au. Danaotarren ontzi-taldeko bat naizela ba-dakit, baita iliatar sukaldeak iskilluz eraso nitula be ba-daitort. Beraz, nire gaiztakeriaren iraiña orren aundia baldin ba'da, bota nazazute uretara itxas barrenean amildurik. Iltzen na'naiz, bizkorgarri izango zait noski gizonen eskuetan iltzea». Au esan zun; eta lurrean belaunikoturik nere belaunak besarkatzen zitun setatsu. Nor eta zein odolletikoa zan esan zezaigun aixa ematen genion; orrez gain iragar zezaiquila, arren, nundik nora eragiña zebillen zoriak. Ankise aitak ere, bertatik, esku-bia eman zion gazteari, txera-erakutsi eragikor onekin bere gogo zindoa adie-razorik.

Ark, guenean, bildur oro gibel-erazi ta au diosku: «Ikatarra naiz, Ulise zori gaiztokoaren kide, Akemenide izenez; Adamastu zan nire aita, ta au

beartsu zalako (ai, oraindik ere zori ark iraungo ba'lit!) Troia'ko gudara joan nintzan. Nire lagunak, aizturik edo, Kiklope'ren leize eskerga ontan utzi ninduten, beroen eskape ankerrak izu-laborri laga bear izan zituztenean. Barruz beltz illuna duzute etxe aundi au, bireka zikiñez ta jaki odoltsuz betea. Berak (Polipemu'k), tantaitzar da-ta, izarrak ere ikutzen ditu (jainkoek, ken itzazute lurretik olako izurriak!) Ezta iñorentzat ikus-erreza, ez mintzo-bera. Giza-erriak jaten ditu, ta odol zurbilla edaran. Neronek ikusi nun leize erdian etzanik, gure bi lagunak gorputzak bere esku itzalakin arkaitzaren aurka zatitu ta aien odol edatuz nola zipristindu zitun atarteak; neronek ikusia dut, bai, nola jaten zitun ark zorne beltza zeriola zeuden soin-atalak, eta aren ortz zakar azpian nola dardarazten ziran ezur-muin epe-lak. Baiña, ez arean, zigorrik gabe; Ulise'k etzun olakorik egari, ez itakarra etzan aitzu bere antzez galzori ain larrian. Ura, ba, jakiz okatua ta ardaoz obiratua, lur gain makurtu ta leizean zan bezin zabal etzanik, lo tartean zorne naskagarria ta ardo-odolez nastaturiko aragi-zatiak ok-eginka zegoelarik, gu, jainko altsuari deitu ta bakoitzaren egitekoa zotzean atera ondoren, anemen denok batera inguruan egokitu giñan, eta aga zorrotzez betondo ikaragarrian gorderik, argutar erredola edo poibutar argontzi antzera, zeukan begi aundi bakarra sastatu genion; noizpait ere asper-azi genitun alai geure lagunak itzalak. Baiña zoazte emendik, o errukarriok!; ur-egaleko lokarriak etenda, zoazte emendik!

«Arpeko zulo sakonduan bere artalde illetsuak itxi erroak estutu oi dizkienen Polipemu'ren antzekoak eta ura bezin aundiak, beste eun kiklope (begi-bakar) ere aipa-lotsagarri bizi dira pitean pitean ur-egi biurgunetsu auen ondoan eta mendi garaietan zear alderrai. Argiz osotzen dira dagoneko illargiaren irugarren adarrak, piztien egonleku, leize bakarti ta oianotan bizi naizenetik; aitz-troska batetik ikuskatzen ditut kildope eskergak, eta bildurra damakidate aien orroe ta zango barbaillak. Jateko kaldarra, garauak eta arri antzeko ezkurra, damazkidate zugatz-adarrak, eta belar erauziak beren sustraiak. Ara ta ona begiraturik, ontzidi auxe ikusi dut aurrenik itxas-egalerantza etortzen; edozein izanda ere, bere eskuetan jartzen dut nere burua: naikoa zait, alegia, enda iguingarri aren mendetik iges egitea. Zuok, ark baiño obeki, itzalazi ene gogo au, zergurako eriotzan».

Itzok esanda bereala, mendiaren erpin-erpiñean zear, Pelifemu artzaia bera dakusagu itxura aunditan, bere artaldeak lagunduta itxas-egi ezagunerantza datorrela; morko zatar itsusia da, erarik gabe, oso eskerga ta argizurtza; eskuan daraman ler-piñu moztu bat du gidari, dagizkin oin-urratsak irmotzen dizkiolarik; ardi illetsuak jarraitzen diote aintzin-gibel, eta bere gaitzean auek ditu poz-atsegin soil; samatik zintzilika dakar xirola.

Itxasora eldu ta bertako ur aundia ikuturik, antxe garbitu zun begi utsetik zerion odola, ortz-karraska ta orroez noski; gero itxas-barrura jo zun,

baiña etzitun uñiak aren saiets jasoak busti-azi oraindik. Guk, izututa, eske geukan Akemenide ondo merezi zuna gerekin arturik, ixil-ixillean lokarria ebaki ta igesari eman genion andik; eta, arraun gaiñean makur, itxasoa zearkatu gendun alkarren leian. Asmatu ginduan ark, eta itzaren otsera oinkadak biurtu zitun. Baiña esku-irrikaz atzemateko ahalik etzun, eta gure ondoren joniari uñiak neurtzeko aiña etzala ikusi zunean, itxasoa ta ura oso dardaraz jarri zitun irrintzi ikaragarri bat bota zun; ortan, Itali'ko lurra ere errotik iñarrosi zan, eta Etna'k berak marraka egin zun bere arpe makurretan. Orduan Kiklopetarren endakoak, oian eta mendi garaietatik eraginda, arrapaladan kaiera jetxirik, ur-egia oso betetzen dute. Tente ikusten ditugu, alperrik betillun ta izugarri, etnatar anaiak, burutzarrak goirantza jasoaz; bilkun gelkorra noski, arte ortzizaleak edo nekosta lerkariak —Jupiter'en oian garaia edo Diane'ren basarte— galdor jaiki saillean gailtentzen diran antzera.

Izu biziak iges gogorragora akuillatzen gaitu, ta aize egokienari zapiak emanik, ara naiz ona ito-itoka arraun dagigu. Eleno'ren aginduak, ala ere, Eskile ta Karibdis tarte ditugula oar-azten digute, ta bi bide oietan eriotza urbil dugun ezkeroz, ez oiñik jartzeko; beraz, zapiak atzerantza ematea erabaki dugu. Baiña ona aurretik Iparra, Peloro'ko itxasarte estutik bialduta, lagungarri; orla, Pantagia'ko (23) arri bizi ago aurretik igarotzen naiz, Megare'ko (24) kolkoa ta Tapsu etzana ere bizkar utzirik. Akemenide'k, Ulise'ren lagun zori gabeak, lendik ere alderrai ibilli ur-egi aiek berriz zearkaizean, azkar edestu ta erakusten zizkigun bazter auek.

Sikani kolkoan, Plemiri urtsuaren aurrez aurre, izaro bat dago etzanik, aurretikoak Ortigia deitu ziotena. Elide'ko ibai Alpeu'k, entzutea danez, bide ezkutu bat egin omen zun itxas azpitik zear araxegiño; eta orain, au zure agoz, Aretusa!, jalkirik, sikulitar urekin nastutzen da. Gurtu genitun, orrela egiteko esanak bait-gaude, toki artako itzal aundiak, eta emendik Eloro (25) ur-lo askodunaren lur-sail naro ugarietara igarotzen gera. Emendik, berriz, Pakin'go arkaitz jasoak ta azpi-ugarriak ikutuz ibilli giñan; eta urrunera ageri zaizkigu aduak iñoiz ere igitzen uzten ez dioten Kamariñe zingira, gelatar alorrek eta ibaiaren izenez deituriko Gela (26) uri aundia. Gero, beñiola zaldi eder sortzaille zan Agraga (27) garaiak bere arresi zabalak erakusten ditu urrutixago. Eta, aizeen menera, saiets uzten zaitugu, palmondotan jori zeran Salino ori ere, ta lilibeitar ubideak miazkatzen ditugu, igarri ezkutuz gordin. Deprano'ko kaiak eta ondartzta zurbillak artzen naute ondoren. Eta emen, ainbat itxaso-erasok eraginda, au samina!, Ankise aita galtzen dut, nere ardura ta gorabera guztietako gozagailu bakarra. Emen uzten nauzu, aita on, nekatua; ainbat galtzoritik, ai, ene!, alperrik jagona. Ez gauza izugarri asko esan zidan Eleno oler-zaleak, ez Keleno ankerrak, etzidaten iragarri oiñaze gorri au. Auxe nunbait nere lor-nekeetan larriena,

ta auxe nere ibiltze luzeen amaia ere. Andik irtenda, jainko batek ekarri nau zure lur-bazterretara.

Era ontan, guztiok adi ta zur geundela, Enea aitak soil-soil, jainkoen zoriak eta bere atzerri-aldiak jalgi-azten zitun. Ixillera zan gunez, ta azkena emen egiñik, atsedena artu zun.

OARRAK

- (1) Antandru, Troia'tik sort-egora aurkitzen zan uria, Ida mendi ostein.
- (2) Likurgo, edondarren errege, Trazia'n. Ez zion urrean Bako'ri Jaurespenik eman nai, ta itsu-eriz zigortazi zuten.
- (3) Ortigi, Delu'k izenik asko baitzitun, oietako bat, galeperrez ospetsu.
- (4) Kikladetako bat, gaur Naxia, maastiz ugari.
- (5) Donuse ta Olearon ere, Kikladetako ugarteak.
- (6) Estropade, gaur Strivali, Joni itxasoko ugarte txiki moltsoa.
- (7) Arpiak iru ziran, Aellu, Okipete ta Keleno, Taumante ta Elektore'n alabak. Lendabizi Salmideso'ko errege Pineu'ren malean asebate ziran; gero, Borea'ren seme Kalai ta Zete'k Estropade ugarteetara amillazl zituzten,
- (8) Zazinto, gaur Zante, Joni'ko ugarte bat, balta Duliki ta Same ere.
- (9) Itaka mendiko ugarte,
- (10) Aki, Akarnani'ko lur-adarra, gaur Azio. Apol akitarrari jasoriko jauretze bat zan bertan, eta bost urtetik bost urtera, antxe ospatu oi ziran Akitar Jokuak.
- (11) Peakutar, aintziñako erri batzuen izen-laguna; gaurko Korfu ugarte bizi ziran zirean, diotenez.
- (12) Sikili edo Trinakri'ko urak.
- (13) Itali edo Ausoni'ko itxasoa.
- (14) Kirke bizi zan alegitar izaro Ea'tlk datorkio izen ori: Tirren itxasoan zegoen eta gero lurrari itsatsirik, Laki'ko Kirke lur-muturra osatu zan. Kirke, ordea izen aundiko aztrua zenun, Ulise'ren lagunak txerrl biurtu zituna.
- (15) Lokriar auek Lokre urikoak ziran, Aiax'en lagunak.
- (16) Salento, Kalibri'ko uria, Idomeneu'k irasia.
- (17) Gerkar gizurena; Erkul'ek, adiskide baitzun, bere geziak utzi zizkion eta Troia'ko moltso edo esi-aldian aiekin eratxi zun, beste askoren artean, Paris. Andik itzuli zanean, Peteli uria jaso zun.
- (18) Peloro lur-muturrak, Mesina itxasarteko ur-ertzetariko bat egiten du.
- (19) Pakin, Sikili'ko lur-muturra, gaur Passaro
- (20) Kume, Kanpani'ko uria, gerkarrak Itali'n euki zuten maizter lurrik aintziñakoenetaiko.
- (21) Itxas-ertz zear, Katani ta Akinu bitartean, Faraglioni ugarteak aurkitzen dira, ots, itxura bakaneko zazpi basait-arri morko; antxe ageri da Kiklopeen artzuloa.
- (22) Enkeladu, Lurra'ren seme erraldoietatik bat, zerura igo nai izan zutelako, Jupiter'ek Etna azpira amillazi zituztenetarikoa.
- (23) Sikili'ko sortalderantza doan errekaztoa.
- (24) Megare, gaur Augusta Tapso, Bagnoli'ko lur-milan.
- (25) Eloro, gaur Tellaro edo Abisso, Pakin lur-muturraren iparralderuntz itxarotzen da.
- (26) Sikili'ko uria, Gela ibaiak andik eta emendik ureztatua.
- (27) Agraga, gaur Girgenti, Sikili'n sorkalderantza muiño Jaiki batean dagon uria.